

Zgodovina korupcije in žalitev visokih političnih osebnosti

V širnem oceanu zgodovine morale je našla svoje sidrišče tudi **zgodovina korupcije**. Tema je seveda zelo aktualna, kajti skorajda ne mine dan, da se ne bi namigovalo na podkupovanje, na nedopustno bogatenje politikov ali politikih bližnjih oseb, čudnemu favoriziranju ponudnikov pri določenih razpisih itd. Primeri korupcije segajo od lokalne občinske ravni do najvišjih vladnih krogov. Mnogo ljudi je danes prepričanih, da so politične odločitve kupljive.

Pobudo, da bi se lotili zgodovine korupcije, je dal Janez Cvirn, ki nas je žal mnogo prezgodaj zapustil. Janeza je ta večkrat težko ulovljiva raziskovalna problematika že nekaj časa zelo zanimala. Spremljal je historične raziskave tega fenomena v tujini, na problem korupcije pa je naletel tudi pri lastnem raziskovanju parlamentarizma in pregledovanju arhivskega gradiva. Težka bolezen mu je žal preprečila, da bi teoretično in tudi s praktično raziskavo sodeloval kot idejni urednik pričujoče jubilejne številke *Zgodovine za vse* ob njeni 20. letnici izhajanja. Ta poleg zgodovine korupcije obravnava še eno aktualno temo, in sicer zgodovino žalitev visokih političnih osebnosti. Tudi ta tema se je Janezu zdela izredno privlačna in ga je seveda takoj navdušila. Janez žal ni dočakal izida revije. Avtorji in avtorice mu svoje tekste z žalostjo v srcu tako lahko posvečamo zgolj v trajen spomin.

Pojem korupcija je zelo problematičen. Standardna definicija se glasi: *»Korupcija kot način vedenja je pridobivanje neke privatne koristi z zlorabo javne funkcije.«* V pravnih sistemih seveda ne srečamo kakšne izčrpane definicije o korupciji, temveč vedno naletimo na delna dejstva o kaznivem dejanju kot so podkupovanje, podkupljivost, zahtevanje prednosti ali sprejemanje koristi s strani uradnikov ali javnih uslužbencev.

Svetovna zgodovina korupcije je obsežna kot tudi poučna in zabavna. V zgodovini kompleksnih družb (nekako od časov starega Egipta in Babilona) praktično ni obdobja, v katerem ne bi prihajalo do korupcije. Kot historičen fenomen je v novejših obdobjih gotovo postala centralen problem z nastankom moderne (uradniške) države. Uradnik je namreč odtlej izpostavljen številnim – tudi in še posebno materialnim – vplivom in skušnjavam, ki naj bi ga vzpodbudili, da zavzame stališče za ali proti kakšni osebi ali stvari. Pri vsaki dobi – pa naj gre za absolutistično državo ali vladavino liberalnega meščanstva – se moramo vprašati in opredeliti, kaj dejansko predstavlja korupcijo v modernem smislu, oziroma, kako je določena doba gledala na ta problem. Če je npr. liberalno meščanstvo teoretično pridigalo nove kreposti kot so pridnost, varčnost, odgovornost poravnave računov, korektnost in nepodkupljivost, je bilo to v praksi večkrat videti povsem drugače. Raziskava korupcije, pa naj bo to v fevdalni, kapitalistični, socialistični ali tranzitni državi, je torej zelo kompleksna in ne ponuja povsem poenostavljenih odgovorov. V 19., 20. in tudi v 21. stoletju se poleg omenjene klasične uradniške korupcije pojavlja tudi t. i. korupcija pritiskov – nov fenomen, ki ga srečujemo v raznih oblikah. Politiki se tako pogosto poslužujejo tiska, da bi lansirali različne teme, podtikanja oz. govorice, ali da bi povsem enostavno agitirali zase. Marsikateri politiki naj bi s sistematičnim oglaševanjem v različnih medijih obrekovali nasprotnike in pridobivali javno mnenje sebi v korist. Posebne oblike korupcije so razvili tudi uredniki časopisov, npr. da so obsipali javnost z neprijetnimi podrobnosti iz privatnega življenja nekega podjetnika ali širili neugodne informacije o njegovem podjetju. Seveda so takega podjetnika lahko izsiljevali, da ne bi neprijetne zadeve ali afere pricurljale v javnost. Pri doseganju določenih protiuslug gre pravzaprav že za oblike izsiljevanja. Za vplivanje na tisk so se prekanjeni politiki posluževali določenih »skrivnih fondov«. Krepostnim meščanom pa je bilo seveda po drugi strani prepuščeno, da so razvili tudi protistrupe proti razširjanju koruptivnega načina vedenja. Tak način vedenja so npr. zahtevali od javnih uslužbencev kot tudi z institucionalnimi ovirami.

Kot drugo temo smo izbrali **žalitve visokih političnih osebnosti** (npr. cesarja, kralja, predsednika države ipd.) v različnih obdobjih zgodovine – npr. v času Habsburške monarhije, v kraljevini SHS oz. v stari Jugoslaviji, v socialistični Jugoslaviji ali v današnji Sloveniji. Pisce prispevkov smo pozvali, da naj se lotijo problematike žalitve njegovega veličanstva in njenega kazensko pravnega preganjanja oz. kaznovanja (npr. žalitve cesarja Franca Jožefa v občutljivi porevolucionarni dobi neoabsolutizma ali kasneje). V teku zgodovinskega razvoja niso doživljale pomembne spremembe samo kazensko pravno normirane sankcije omenjenega delikta, temveč tudi definicija samega kaznivega dejanja. Če so npr. pravniki v predrazsvetljenski dobi ta delikt pojmovali kot zločin proti veličanstvu, ki je bil usmerjen proti obstoju države ali njenega najvišjega predstavnika – suverena, so razsvetljeni kazensko pravni misleci zanj našli novo, preciznejšo definicijo – pod tem deliktom naj bi razumeli samo še napade na čast in ugled cesarja. Poleg tega je bilo kaznivo tudi žaljenje cesarske hiše – dvora. Ravnanje oblasti z verbalnimi napadi na monarha pa je hkrati tudi paradni primer za to, da kriminaliteta ni nobena družbena konstanta, temveč konstrukt, ki je odvisen od socialnih, političnih in ideoloških faktorjev.

Teh nekaj kratkih misli o zgodovini korupcije oz. o zgodovini žalitev visokih političnih osebnosti je predstavljalo izhodišče za pisanje kratkih razprav, ki sestavljajo vsebino pričujoče jubilejne številke.*

Andrej Studen

* Rednim naročnikom ob dvajsetletnici podarjamo kot spominsko prilogo revije še knjigo Janeza Cvirna *Aufbiks! : nacionalne razmere v Celju na prelomu 19. v 20. stoletje* ter DVD film *Aufbiks!*, ki je nastal leta 2006 po navedeni knjižni predlogi.